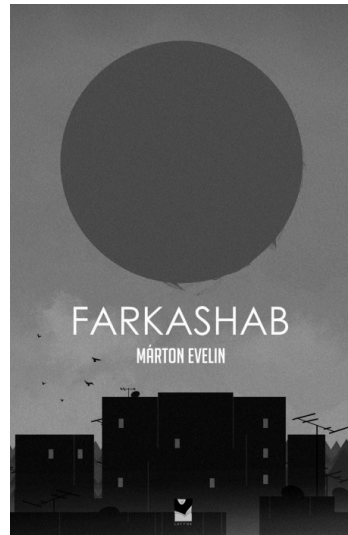

Balló Ignác Norbert

„...NINCS HOVÁ MENEKÜLJÖN
AZ EMBER ÖNMAGA ELŐL”

Márton Evelin prózájának meghatározó tematikus jegyei közé a periféria léttapasztalata, az identitáskeresés, a perspektivikuság, az önreflexivitás sorolható: eddig megjelent két novelláskötetében – *Bonjour Leibowitz* (2008), *Macskaméz* (2011) – és négy regényében – *Papírszív* (2012), *Szalamandrák éjszakái* (2015), *Solea minor* (2021), *Farkashab* (2022) – egyaránt az én megragadhatóságának lehetősége, a számvetés igénye, az önmeghatározás stabil viszonyítási pontjainak keresése kerül előtérbe.

Bár Márton Evelin legújabb regényének¹ „archív naplóként” való műfaji önmeghatározása egyfelől a lezárttság, másfelől a kronologikusság érzetét kelti, a *Farkashab* egy olyan naplóregény, amely voltaképpen az olvasás idejében íródik: bár az egyes „bejegyzések” előtt következetesen kiemelt időmegjelölések jelennek meg, a fejezetek „bejegyzései” nem lineárisan követik egymást, az egyes szövegrészekben belül pedig időbeli előre- és hátrautalások jelennek meg. Ez a tudatfolyam-technikához hasonló, asszociációkon alapuló narrációs technika az emlékezet komplex összefüggéshálózatához igazodik, a bonyolult időstruktúrát pedig a narrátor megsokszorozódása, az elbeszélés reflektáltsága is kiegészíti („itt-ott belejavítok a saját szövegembe” [39]). A regénynek a szerzői életrajzra való ráolvashatóságára is egy metatextuális lábjegyzet utal: „folyton azt kérdezgette, igaz-e, amiről írok. Mondtam neki, hogy az, de ha nem hiszi el, akkor irodalom...” (89).

1 Márton Evelin: *Farkashab*. Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2022.

A regény olyan életképszerű mikrotörténetek láncolatából épül fel, amelyek között nem a metonimikusság, a cselekményesség, hanem a metaforikusság, a személyes benyomások, a motívumok és a szereplők összefüggésrendszere teremt kapcsolatot. A mikrotörténetek sorozata azonban a mű végére sem alkot egy (lelki) makrotörténetet, az önmeghatározás folyamata nem teljeseedik ki („Ha újjászületek, ismét indián leszek, tuareg, Kafar, kétvízközi, esendő, gyarló, akárcsak most.” [140]), a regényben ugyanis éppen a fragmentáltság válik fontossá, amely az emberi megismerés inherens korlátaival kerül összefüggésbe. A fejezeteket három ún. „szinopszis” tagolja, amelyek némiképp a következő szövegegységek átfogó anticipációiként olvashatóak, és a fragmentáltság érzetét erősítik, a szövegszervezés szempontjából viszont kiemelt szerepüket csekélynek tartom, az elhatárolt fejezetek ugyanis nem különülnek el élesen egymástól.

A többsíkú naplóírás implicit célja az elbeszélő saját énjének körülhatárolása, önmaga megismerése: „kétélyek gyötörtek a lét valóságát és értelmét illetően” (11). Az elbeszélő események nagyrészt két kontrasztív helyen, a városban és Falun játszódnak, ez a kettősség pedig az elbeszélő személyiségének megsokszorozódásában közvetlen („felerészben kétvízközi indián és tuareg, felerészben meg Kafar-vér vagyok” [107], „a kettő is sok másik kettőből tevődik össze” [50]), más szereplők esetében pedig közvetett módon jelenik meg, egyes szereplők ugyanis „doppelgänger”-szerű, komplementer szereplőpárokat alkotnak (pl. WP és Ilhami, Graubvogel és Kheisal bácsi, a „klánok” tagjai stb.). Az abszolút önismeret elérését az emberi tudat saját korlátai akadályozzák, a teljes mértékű önmeghatározás a regény zárlatában így eredendően lehetetlenként tűnik fel: „titkos vadászfolyosókat fúrok, pedig a vakond vadász- és közlekedőfolyosói a víznek előbb-utóbb utat nyitnak, és gátszakadást okozhatnak” (140).

A narrátor kezdettől fogva elutasítja a számára felkínált szereplehetőségeket, és egyfajta indián-, illetve tuaregszerű szabadságérzet elérésére törekszik. Az egyén és a társadalom konfliktusos viszonyát hangsúlyozza a regénycím is, a farkashabnak is nevezett volfrám ugyanis az egyik „legmagasabb olvadáspontú fém” (43). Mindezek következtében a narrátor egy olyan (ön)idegenségtapasztalattal szembesül, amely mindvégig feloldhatatlannak tűnik, és amely az abszolútnak vélt kategóriákat is érvényteleníti: a hely, a szubjektum énkép-

zetének jelentős alkotóeleme átalakítható („le fogják bontani a házunkat” [6]), az idő relatív („az idő valóban tágul és szűkül, de csak bennünk” [105]), az emberi kapcsolatok pedig múltékonyak: „[el]gyedül maradni azt jelenti, hogy már nincsenek sem rokonaid, sem ismerőseid”, tehát csupán „az emlékek maradnak” (130), azok viszont „összekeveredtek a fantáziámmal” (112), következésképpen bármely stabil viszonyítási pont tételezése eleve kudarcra van ítélve.

A nyelv maga is megbízhatatlan, ezt szemlélteti a regény során folyton újraértelmeződő „napló” is: „Időnként naplót írok, a régi dolgokról is.”, „A naplót a sufniban találtam apámék házában. A dédapám tanító volt...”, „edzési napló”, „nyilvántartási napló” stb. A nyelvi jelek többsíkúságát sugallva tipográfiai szempontból egyes kifejezések dőlt betűvel jelennek meg, ezt azonban a szerző vagy a szerkesztő kissé túlzásba vitte. Egy lehetséges önkifejezési alternatívaként a zene tűnik fel, egyes fejezetek ugyanis egzotikus zeneszámok mottószerű megemlékezésével kezdődnek.

A narrátor gyermekkori emlékeinek meghatározó eseménye az alulnézeti perspektívából érzékelt rendszerváltás, az állandó szabadságkeresés kudarcra szubtilisan pedig így arra is utal, hogy a demokrácia szabadsága nem az egyén szabadságával esik egybe. Az elbeszélő pesszimista világképét hangsúlyozza az is, hogy számára – más szereplőkkel egyetemben – ideális életformaként csupán a Paradis-féle, kábítószerral átítatott „bélyegeket” „harmonikus nyugalma” (28) tűnik fel. Az elbeszélő tehát arra a felismerésre jut, hogy az ember még saját élete felett sem rendelkezhet, az ugyanis „olyan, mint egy szappanopera, benne mi spagetti-indiánok és műtuaregek vagyunk”, és „nincs mit tenni” (112).

Márton Evelin regényében – mint ahogyan az életben is – nehéz tájékozódni: a furcsa nevek, az idősíkváltások, a töredezetten bemutatott események közötti kapcsolatteremtéshez intenzív olvasói aktivitás szükséges. Ezt segítik elő a lábjegyzetbe írt magyarázó szövegrészek, amelyek a teljes kötet felől a reflektáltságot hangsúlyozzák, olvasás közben azonban gyakran diszruptívnak, néhol pedig – például az szereplők beazonosításakor – redundánsnak tűnnek.

Bár egyes szövegszervezési, tipográfiai sajátosságait kifogásolom, Márton Evelin regényét elsősorban episztémológiai kérdésfelvetései és innovatív emlékezetpoétikai megoldásai miatt jól sikerült, formabontó alkotásnak tartom.